Szegő Márta

Eladósodni nem kell félnetek jó lesz...?

VISSZHANG - LXV. évfolyam, 16. szám, 2021. április 23.

Berend T. Iván professzor példát mutat cikkében (*A nagy játszma, ÉS,* 2021/14., ápr. 9.) arra, hogy a „kaptafa" helyett az egyes országok sajátosságaiból ítélje meg: áldás vagy átok az államadósság. Mégis, hiányérzetem támadt. Mintha hirtelen félbeszakadt volna az írás. Nem folytatódott a gondolatmenet azzal, ki pénzeli az eladósodást. Mert ahol adós van, ott hitelező is van, aki kellő hozammal kihelyezésre ácsorgó felhalmozott pénzügyi vagyonnal rendelkezik. Ha tehát a világban csillagászati összegekre rúg az államok adóssága, akkor csillagászati összegekre rúg magánszemélyek és cégek pénzügyi vagyona is, amely finanszírozza – egyebek mellett – az állami költségvetési hiányokból felhalmozódó adóssághegyeket.

Legkevésbé az USA kormányának okozhat gondot a tíz év alatt megduplázódott államadósság. A 2008. évben kirobbant pénzügyi válság kormányzati kezelése – 0+ kamatok, adókedvezmények, pénzbőség serkentette tőzsdeboom – tett arról, hogy a vagyoni egyenlőtlenségek rohamosan nőjenek az amerikai társadalom leggazdagabb rétegeinek kedvezve. A globális tech-cégek szintén úsznak az egekbe szökő profitban. Az amerikai államkötvények és a szüntelenül újabb rekordokat döntő tőzsdeindexek mint a vákuum szippantják be a külföldi befektetőket, a dollár árfolyamát izmosítva. A dollár hegemóniája azzal jár, hogy olcsón finanszírozza adósságát az erősödő dollárral, majd egy soron következő dollárleértékeléskor – a külföldi befektetők rovására – kis költséggel meg is szabadul a külföldi adóssághányadtól. A világ legnagyobb adósa az USA – gazdag szegény: ma költekezik a jövő terhére. A „szegény gazdagok" finanszírozzák ezt a jólétet: első helyen Japán és Kína, valamint az olajországok, amelyek nem képesek vagy nem akarják felélni gazdagságukat.

Az USA államadóssága, amire a Biden-adminisztráció most lapátol újabb dollár ezermilliárdokat, egy előbb-utóbb várható elővigyázatos kamatemelésbe beleborzonghat. Az infokommunikációs forradalom lokomotívjaként a gazdaságnak mégis nagy esélye van kezelni, illetve kinőni az adósságait, mint történt ez a II. világháború vagy a reagani csillagháborús kaland után.

Japán államadóssága az éves nemzeti jövedelem közel két és félszerese. Ez közérthetően annyit jelent, hogy ennyi időt kellene serény munkával, de hibernált állapotban tölteni ahhoz, hogy azt lenullázza. Mégsem okoz izgalmat. A lakosság „fogyasztási potenciálja" főként a korlátolt területi adottságok (az a fránya fasisztoid „élettér") miatt alacsony, az egyik világelső jövedelmét megtakarítás formájában, csekély kamat ellenében, rábízza az állami költségvetésre. Az kutatásra, óriási infrastrukturális beruházásokra stb. fordítja. Majd a megtakarításból még mindig fennmaradó jövedelmeket külföldre helyezi ki. Japán a világ első számú tőkeexportőre.

Az államadósságok külföldi finanszírozói között kitüntetett szerepre tettek szert az 1973-as olajválság nyomán az arab olajexportőrök. A petrodollárok a fejlődő világban kerestek befektetési lehetőségeket – a megtérüléssel nem járó ipari projektek kudarcba, a belpolitikai instabilitás meg-megújuló adósságválságba torkollott.

Ha a nemzetközi pénzügyi intézmények, mint az IMF, a Világbank, mértéktartóan szabják is meg a kölcsön árát, a hitelkondíciók általában kikötik a pénzek észszerű felhasználása feletti ellenőrzés jogát. Bizony, a gyámság alá vonás státusza, a pénzügyi válságok megoldására kikötött „kaptafa" típusú eszközök jogosan sérthették a nemzeti szuverenitást.

Ezzel szemben a magánhitelezők nem bántak/bánnak kesztyűs kézzel a bajba került adós országokkal. Az ún. kockázati besorolással rendre beárazzák az adott államkötvénypiacot, s ezek a kockázati felárak közel

uzsorakamatok is lehetnek. Ezzel persze nagy nyereséget húzhatnak a kötvénytulajdonosok, de az adóst menthetetlenül adósságspirálba taszíthatják, ami jószerivel felér a múltból ismert adósrabszolgasággal.

Ha ugyanis az adósság éves kamatterhei rendre magasabbak, mint a gazdaság éves növekedése, az előbbiek hólabda módjára híznak, és felemésztik a fogyasztásra, beruházásra szánt jövedelmeket. A külföldre áramló kamatfizetés ilyenkor úgy működik, mintha éhenkórász emberből történne vérátömlesztés egy kihízottba. Jobb esetben, ha a hitelezők belföldi személyek és cégek, a kifizetett kamatjövedelem csak egyfajta jövedelemátcsoportosítás a költségvetésen keresztül az adófizetőktől a megtakarítással rendelkező jómódúak javára. Így például a magyar egykulcsú szja a magas jövedelműek el nem fogyaszt(hat)ott többletjövedelmét magyar állampapír-befektetésekbe terelte. Ezzel nemcsak adót takaríthatnak meg, de a költségvetéstől kamatot is húznak. Egyúttal a magyar államadósság zöme függetlenedett a külföldi befolyástól, a kormányzat szabad kezet kapott a kötvények beárazásához és a forint árfolyamának alakítására.

Az államadósság, de még annak mértéke is, önmagában sem nem jó, sem nem rossz. Szolgálhat felemelkedést és taszíthat nyomorba. Ahogyan Berend T. Iván professzor elemezte, függ a gazdaság és társadalom adottságaitól, perspektíváitól, a kölcsönök felhasználásának szigorú megtérülési kritériumaitól, a költségvetési politikai stabilitástól stb. A hitelezők oldalát illetően pedig körültekintő adósságmenedzselést és hiteles pénzpolitikát követel meg az adóstól. A magyar adósságállomány 1990-ben kritikus szinten állt a szinte kizárólagos külföldi hitelezők markában, a külkereskedelem és a gazdaság összeomlása közepette. 2010-ben az államcsőddel való riogatás a hatalomra került új kormány első olyan kommunikációs eszköze volt, amilyenből azóta számos egyebet ismertünk meg. A migráció fenyegetése, Soros, Brüsszel, Gyurcsány mind feledtették az adósság rémét, de a beígért 50 százalékra leszorítást is, az Európai Unióból érkező eurómilliárdok ellenére is. A napjainkban visszaépült adósságszintre a kormány láthatóan fittyet hány. The show must go on.